

dinsdag 05 augustus 2008

'SUPERIEUR' EUROPA WIEGT ZICH IN SLAAP

In India en China zijn er belangrijke problemen met onder meer mensenrechten, zeg' JAKOB DE ROOVER, maar de Europese media moesten maar eens ophouden die problemen telkens vanuit een moreel superieur standpunt te belichten.

Er heeft zich een nieuw genre ontwikkeld in de Europese journalistiek. Het gaat als volgt: eerst verwijst men naar de berichtgeving over de enorme economische groei van India en China; vervolgens wijst men erop dat ondanks (en omwille van) die groei nog veel maatschappelijke problemen zijn in die landen: armoede, ongelijkheid, geweld, fanatisme, corruptie, schendingen van de mensenrechten. Men insinueert dat de elites daarvoor verantwoordelijk zijn en niet genoeg ondernemen om de problemen op te lossen; en vaak stelt men ook dat de regering in India en China probeert de problemen dood te zwijgen of ze afschermt als interne aangelegenheden.

Natuurlijk is er feitelijk bewijs te vinden voor elk van deze uitspraken. Maar dit journalistieke genre is fascinerend, omdat het zich baseert op een absoluut triviale vaststelling: elk land dat economisch groeit of al welvend is, heeft immers ook maatschappelijke problemen. De armoede van de daklozen in de VS is schrijnend; de corruptie in haar politiek ook; om maar te zwijgen over de mensenrechtenschendingen en het groeiende willekeurige geweld. In een reeks Europese landen zijn er gewelddadige bewegingen of regionale conflicten; de bureaucratische verlamming van de EU-instellingen is berucht; de lethargie van de bevolking ook; het groeiende gebruik van antidepressiva is verontrustend.

Stel je een genre voor dat telkens de volgende sequentie herhaalt: Europa en de VS zijn misschien wel economisch welvend, maar ze hebben ook problemen x, y en z; de heersende klassen doen niet genoeg om die problemen op te lossen; en westerse regeringen zijn prikkelbaar als men hen op de vingers tikt. Dergelijke artikels zouden niet echt populair zijn en zelfs saai, tenzij er een innovatieve analyse volgde van een van die maatschappelijke problemen. Toch lijkt het Europese publiek gebiologeerd door gelijkaardige artikels als ze gaan over India en China. Waarom?

Een mogelijk antwoord is onwetendheid: men weet niet met welke problemen deze Aziatische landen kampen en daarom leest men er graag over. Dat is onwaarschijnlijk. Vraag de gemiddelde Europeaan over India en China, en zeer snel zal het gaan over de onrechtvaardigheid van het kastensysteem en de schendingen van de mensenrechten in Tibet.

Wat is dan wel het antwoord? Wel, het lijkt alsof dit genre een subtiel conflict moet oplossen dat aan het ontstaan is in het Europese collectieve bewustzijn. Eeuwenlang geloofde Europa dat het superieur was aan alle andere culturen. Eerst was er de ware religie van het christendom, later de rationaliteit, gelijkheid en vrijheid van de verlichting.

Die houding van superioriteit was niet altijd expliciet, maar is ingebakken in het beeld dat wij Europeanen vandaag nog altijd hebben van andere culturen. We verheerlijken graag exotische aspecten van die culturen, maar als het gaat over de maatschappij wijzen we op de intrinsieke onrechtvaardigheid, op het religieuze en sociale geweld, op de schendingen van de mensenrechten. Telkens met de onuitgesproken veronderstelling dat Europa toch verder staat. Een stelling die soms de vorm aanneemt van boude uitspraken dat 'niet alle culturen gelijk zijn' of dat 'de moderne westerse cultuur toch te verkiezen is'.

BESPAAR
TOT 20%
MET EEN HP
2-PACK

WHAT DO
YOU HAVE
TO SAY?

» Koop nu
bij FMS

Nu wil ik niet beweren dat alle culturen gelijk zijn of dat de westerse cultuur verkeerd is. Dat soort uitspraken zijn wetenschappelijke nonsens. We hebben er immers geen flauw idee van hoe we de waarde van culturen moeten meten: Is het moderne Westen alles wat er gebeurd is vanaf de verlichting tot vandaag, in Europa en Noord-Amerika, (inclusief kolonialisme, de Holocaust, de wereldoorlogen)? Of gaat het om haar idealen van de democratie, gelijkheid, tolerantie en vrijheid? Bestaan de Chinese en Indische cultuur uit alles wat er in die regio's gebeurd is in een paar duizend jaar, of moeten we alleen de waarde van het hier en nu meten? Welke gebeurtenissen in het hier en nu belichamen dan de waarde van een cultuur, en welke zijn afwijkingen?

Eens we daarover nadenken, beseffen we dat alle gedachten over de superioriteit of gelijkheid van culturen fundamenteel onzin zijn. Daarom neemt het gevoel dat het moderne Westen beter is dan andere culturen zelden de vorm aan van een expliciete stelling. Het is onderhuids aanwezig in de houding en handelingen van westerlingen.

Tot voor kort leek dat gevoel bevestiging te vinden in de sociaal-economische en geopolitieke toestand van de wereld. Maar de 'boom' van China en India bracht daarin verandering. Opeens lijkt het tijdperk van de westerse heerschappij voorbij: Aziatische bedrijven kopen onze bedrijven en worden onze werkgevers; wij hebben een tekort aan hooggeschoolde jongeren en zij een overschot; de welvaart begint te dalen, terwijl die van hen stijgt. Dat is beangstigend. Het nieuwe journalistieke genre lijkt die angst te verzachten: 'alles is in orde; Europa is nog steeds beter.'

Er is geen twijfel over dat China en India verschrikkelijke problemen kennen in hun samenlevingen. En Europa mag haar morele gezag niet verliezen, terwijl we ons aanpassen aan de nieuwe economische en geopolitieke verhoudingen in de wereld. Maar eindeloos herhalen dat de groei van India en China gepaard gaat met allerlei wantoestanden brengt ons geen stap verder. Het geeft ons gewoon een vals gevoel van veiligheid: we hoeven ons geen zorgen te maken, aangezien onze samenlevingen toch rechtvaardiger en beter zijn. Als we Europa zo verder in slaap sussen, zullen we wakker worden in een wereld waar we alles verloren hebben: onze sociaal-economische welvaart, onze politieke macht en ons moreel gezag.

Jakob De Roover is onderzoeker Vergelijkende Cultuurwetenschap aan de UGent